

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَعَجِّلْ فَرَجَهُمْ

احكام

پایه دوازدهم

دوره دوم متوسطه

ویژه مرحله آموزشگاهی مسابقات قرآن



وزارت آموزش و پرورش
معاونت پرورشی و فرهنگی
اداره کل قرآن، عترت و نماز

مقدمه

دانش آموز عزیز و گرامی
سلام علیکم

بخش مهمی از معارف دینی، قوانین رفتاری و احکام عملی است که وظیفه‌ی انسان را نسبت به فعالیت‌های فردی و اجتماعی وی مشخص می‌کند. لذا برای آشنایی هرچه بیشتر شما عزیزان با این احکام جزوه‌ی حاضر به صورت کلی تدوین گردیده است. بدیهی است جهت آشنایی بیشتر باید به رساله‌های توضیح‌المسائل مراجع بزرگوار مراجعه نمود.

احکام وضو

- ۱- اگر پوست صورت از لای موها (ریش، ابرو) پیدا باشد باید آب را به پوست برساند و اگر پیدا نباشد شستن موکافی است و رساندن آب به زیر مو لازم نیست.^۱
- ۲- شستن داخل بینی و دهان و مقداری از لب و چشم که هنگام بستن دیده نمی‌شود، واجب نیست، ولی برای آن که یقین کند از جاهایی که باید شسته شود باقی نمانده، واجب است مقداری از آن را هم بشوید.^۲
- ۳- پوست یا گوشتی که از اعضای وضو بریده شده، اگر کاملاً قطع شده باشد، باید جای آن شسته شود، و در صورتی که به عضو متصل است باید آن هم شسته شود و هر مقدار از جای آن که ظاهر شده بشوید البته اگر آب برای زخم ضرر نداشته باشد.
- ۴- در مسح باید دست را بر سر و پاها کشید و اگر دست را نگه دارد و سر یا پا را به آن بکشد، وضو باطل است، ولی اگر موقعی که دست را می‌کشد سر یا پا مختصری حرکت کند، اشکال ندارد.
- ۵- اگر برای مسح، رطوبتی در کف دست نمانده باشد، نمی‌تواند دست را با آب خارج، ترکند، بلکه باید از اعضای دیگر وضو مثلاً از صورت رطوبت بگیرد و با آن مسح کند.
- ۶- رطوبت دست باید به قدری باشد که بر سر و پا اثر بگذارد.
- ۷- اگر رطوبت کف دست به اندازه‌ی مسح سر باشد، می‌تواند سر را با همان رطوبت مسح کند، و برای مسح پاها از اعضای دیگر وضو رطوبت بگیرد.^۳
- ۸- برای مسح کردن بین دست و سر یا پاها باید چیزی مانند چادر و کلاه یا جوراب و کفش فاصله نباشد، هر چند رقیق و نازک باشد (مگر در حال ناچاری)
- ۹- محل مسح باید پاک باشد، پس اگر نجس باشد و نتواند آن را آب بکشد باید تیمم کند.
- ۱۰- در هر حال، با وضو بودن مستحب است و اگر انسان برای آن که با طهارت باشد، وضو بگیرد صحیح است و با همان وضو می‌تواند نماز بخواند یا کارهای دیگری که نیاز به طهارت دارد انجام دهد.^۴
- ۱۱- با وضوی صحیح - خواه برای عمل واجب باشد یا مستحب - هرگونه عمل واجب یا مستحبی را که مشروط به طهارت است می‌توان انجام داد؛ مثلاً برای تلاوت قرآن وضو گرفته است می‌تواند با همان وضو نماز بخواند.^۵
- ۱۲- وضو گرفتن قبل از وقت نماز برای نماز مانع ندارد؛ مثلاً قبل از ظهر برای آن که با این وضو نماز بخواند وضو می‌گیرد.^۶
- ۱۳- شستن اعضای وضو برای بار اول لازم و بار دوم جایز و بار سوم بدعت و حرام است و مقصود از شستن، آب ریختن نیست، بلکه شستن کامل است، یعنی اگر یک بار به‌طور کامل به نیت وضو تمام صورت یا دست را بشوید و بار دیگر نیز به‌طور کامل بشوید، بار سوم آن حرام است، بنابراین اگر چندین مرتبه هم آب بریزد ولی به تمام جاهای عضو، آب نرسد، یک بار محسوب نمی‌شود و اگر با یک بار آب ریختن یا یک بار فرو بردن صورت یا دست در آب به تمام آن آب برسد، یک بار شستن به حساب می‌آید.

۱. توضیح المسائل، م ۲۴۰.

۲. همان، م ۲۴۱.

۳. توضیح المسائل، م ۲۵۸.

۴. استفتائات، ج ۱، ص ۴۶، س ۷۷ و ۷۸.

۵. همان.

۶. همان، س ۷۶.

وضوی ارتماسی

- ۱- وضوی ارتماسی آن است که انسان صورت و دست‌ها را به قصد وضو در آب فرو ببرد، یا آن‌ها را در آب فرو برده و به قصد وضو بیرون آورد.
- ۲- چون در وضوی ارتماسی نیز، باید ترتیب مراعات شود و دست و صورت از بالا به پایین شسته شود. بنابراین، وضوی ارتماسی به گونه‌های زیر انجام می‌شود:
 - به قصد وضو صورت را از پیشانی، یا دست را از آرنج در آب فرو برد و تا موقعی که آن‌ها را از آب بیرون می‌آورد و ریزش آب تمام می‌شود، به نیت وضو باشد (چون آبی که بر دست می‌ماند و در مسح به کار می‌رود، باید آب وضو باشد).
 - بدون قصد وضو، صورت یا دست را در آب فرو برد و به قصد وضو بیرون آورد، که صورت را باید ابتدا از پیشانی بیرون آورد و دست‌ها را از آرنج^۱.
- ۳- اگر بعضی از اعضای وضو را ارتماسی و بعضی را غیر ارتماسی انجام دهد اشکال ندارد.^۲

کارهایی که برای آن‌ها باید وضو بگیریم:

- ۱- نماز (به جز نماز میت)
- ۲- طواف کعبه.
- ۳- رساندن جایی از بدن به نوشته‌ی قرآن و اسم خداوند.

چند مسأله

- ۱- کسی که وضو ندارد، نباید جایی از بدن خود را به این نوشته‌ها برساند:
 - ❖ خط قرآن (ترجمه‌ی آن اشکال ندارد مگر ترجمه‌ی «الله»)
 - ❖ اسم خداوند، به هر زبانی نوشته شده باشد؛ مانند «الله»، «خدا»
 - ❖ نام پیامبر اکرم (ص)
 - ❖ اسامی امامان علیهم السلام بنا بر احتیاط واجب.
 - ❖ نام حضرت زهرا (س) بنا بر احتیاط واجب
- ۲- برای این کارها وضو گرفتن مستحب است:
 - ❖ رفتن به مسجد و حرم امامان علیهم السلام.
 - ❖ خواندن قرآن.
 - ❖ همراه داشتن قرآن.
 - ❖ رساندن جایی از بدن به جلد یا کنار صفحات قرآن.
 - ❖ زیارت اهل قبور.

شرایط وضو

وضوی صحیح شرایطی دارد که با از بین رفتن هر یک از آن‌ها وضو باطل است.

۱. شرایط آب و ظرف وضو

- آب وضو پاک باشد (نجس نباشد).
- آب وضو مباح باشد (غصبی نباشد).^۱

۱. توضیح المسائل، م ۲۶۱ و ۲۶۲.

۲. توضیح المسائل، م ۲۶۳.

- آب وضو مطلق باشد (مضاف نباشد).

- ظرف آب وضو مباح باشد.

- ظرف آب وضو طلا و نقره نباشد.

۲. شرایط اعضای وضو

- پاک باشد.

- مانعی از رسیدن آب در آن نباشد.

۳. شرایط کیفیت وضو

- رعایت ترتیب

- رعایت موالات (بین اعمال وضو فاصله نیفتد).

- شخصاً انجام دهد (از دیگری کمک نگیرد).

۴. شرایط وضوگیرنده

- استعمال آب برای او مانعی نداشته باشد.

- با قصد قربت وضو بگیرد (ریا نکند).

پس از برشمردن شرایط وضو، به بیان احکام هر یک می‌پردازیم:

شرایط آب وضو و ظرف آن

۱- وضو با آب نجس و مضاف باطل است، خواه وضوگیرنده بداند آن آب نجس یا مضاف است یا نداند، یا فراموش کرده باشد.^۲

۲- آب وضو باید مباح باشد، بنابراین در موارد زیر وضو باطل است:

- وضو گرفتن با آبی که صاحب آن راضی نیست (راضی نبودن او معلوم است).

- آبی که معلوم نیست صاحب آن راضی است یا نه.

- آبی که وقف افراد خاصی است، مانند حوض برخی از مدارس و وضوخانه‌ی بعضی از هتل‌ها و مسافرخانه‌ها و...

۳- اگر آب وضو در ظرف غصبی باشد و با آن وضو بگیرند باطل است.^۳

شرایط اعضای وضو

۱- اعضای وضو در موقع شستن و مسح باید پاک باشد.^۴

۲- اگر چیزی بر صورت یا دست‌ها که از رسیدن آب به آن جلوگیری کند، یا بر اعضای مسح است، هر چند از رسیدن آب جلوگیری نکند، برای وضو باید برطرف شود.^۵

۳- خطوط قلم خودکار و لگه‌های رنگ و چربی و کرم در صورتی که رنگ بدون جرم باشد، مانع وضو نیست، ولی اگر جرم داشته باشد (روی پوست را گرفته باشد) باید برطرف شود.^۶

شرایط کیفیت وضو

۱- اگر ترتیب اعمال وضو به هم بخورد وضو باطل است، حتی اگر پای چپ و راست را هم زمان مسح کند.

۱. به نظر برخی از مراجع تقلید فضایی که در آن وضو می‌گیرد نیز باید مباح باشد. (بعد از مسأله‌ی ۲۷۲، شرط سوم)

۲. توضیح‌المسائل، ۲۶۵.

۳. توضیح‌المسائل، شرایط وضو، شرط چهارم.

۴. توضیح‌المسائل، ص ۳۵، شرط ششم.

۵. توضیح‌المسائل، ص ۳۷، شرط سیزدهم و مسأله‌ی ۲۵۹.

۶. استفتاءات، ج ۱ ص ۳۶ و ۳۷، س ۴۰ تا ۴۵.

- ۲- اگر بین کارهای وضو به قدری فاصله شود که عضو شسته شده یا مسح کرده‌ی قبلی خشک شود، وضو باطل است.^۱
- ۳- کسی که می‌تواند اعمال وضو را انجام دهد، نباید از دیگری کمک بگیرد، پس اگر شخص دیگری صورت و دست وضوگیرنده را بشوید و یا مسح او را انجام دهد وضو باطل است.
- ۴- اگر شخص دیگری آب را در دست وضوگیرنده بریزد و او خودش آن را بر اعضای وضو بریزد و بشوید وضو باطل نیست ولی این گونه کمک گرفتن مکروه است.
- ۵- کسی که در وضو از دیگری کمک می‌گیرد، هر کدام از کارهای وضو را که می‌تواند به تنهایی انجام دهد، نباید در آن عمل کمک بگیرد.^۲

شرایط وضوگیرنده

- ۱- کسی که می‌داند اگر وضو بگیرد مریض می‌شود، یا می‌ترسد که مریض شود، باید تیمم کند و اگر وضو بگیرد باطل است. ولی اگر نداند که آب برای او ضرر دارد و وضو بگیرد و بعد بفهمد که ضرر داشته، وضویش صحیح است.
- ۲- وضو، باید به قصد قربت انجام شود، یعنی وضوگیرنده باید برای انجام فرمان خداوند وضو بگیرد.^۳
- ۳- لازم نیست نیت را به زبان آورد، یا از قلب خود بگذراند، بلکه همین مقدار که می‌داند وضو می‌گیرد کافی است، به طوری که اگر از او پرسند، چه می‌کنی؟ بگوید وضو می‌گیرم.^۴

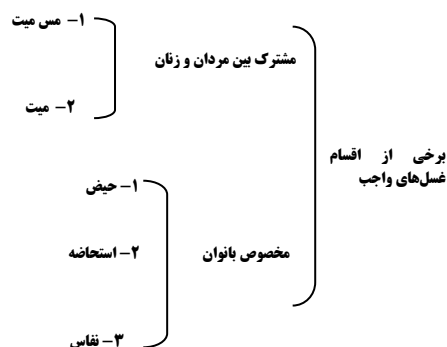
مبطلات وضو

آنچه وضو را باطل می‌کند، بدین شرح است:

- ❖ خواب، به اندازه‌ای که گوش نشنود و چشم نبیند، ولی چرت زدن اگر به این حد نباشد، وضو باطل نیست.
- ❖ چیزهایی که عقل را از بین می‌برد؛ مانند دیوانگی، مستی و بیهوشی.
- ❖ خارج شدن ادرار یا مدفوع یا باد از انسان.
- ❖ آنچه سبب غسل می‌شود؛ مانند مس میت.

غسل

گاهی اوقات برای نماز (و هرکاری که باید برای وضو انجام شود) باید غسل کرد، یعنی برای اطاعت فرمان خداوند تمام بدن را شست، اکنون به بیان موارد غسل و چگونگی آن می‌پردازیم.



۱. تحریر الوسیله، ج ۱ ص ۲۸، م ۱۵ و توضیح المسائل، م ۲۸۳.

۲. توضیح المسائل، م ۲۸۷.

۳. توضیح المسائل، ص ۳۱، شرط هشتم.

۴. توضیح المسائل، م ۲۸۲.

- ۱- اگر در بین غسل یکی از مبطلات وضو پیش آید مثلاً ادرار کند، غسل باطل نمی‌شود ولی برای نماز یا کار دیگری که نیاز به طهارت دارد باید وضو بگیرد.
- ۲- کسی که غسل بر او واجب شده اگر عمداً غسل نکند تا وقت نماز تنگ شود و فرصت برای انجام غسل نداشته باشد گناه کرده است، ولی باید تیمم کند و نماز را بخواند و نمازش صحیح است.
- ۳- اگر انسان به قدری وقت دارد که می‌تواند وضو بگیرد یا غسل کند و نماز را بدون کارهای مستحبی آن؛ مثل اقامه و قنوت بخواند، باید غسل کند یا وضو بگیرد و نماز را بدون کارهای مستحبی آن به‌جا آورد، بلکه اگر به اندازه‌ی سوره هم وقت ندارد، باید غسل کند، یا وضو بگیرد و نماز را بدون سوره بخواند.

غسل‌های مستحب

غسل‌های مستحب بسیار است که به برخی از آنها اشاره می‌کنیم.

۱- در این اوقات غسل کردن مستحب است:

- * روز جمعه
- * روز میلاد پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله (۱۷ ربیع الاول)
- * روز مبعث پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله (۲۷ رجب)
- * روز اول، وسط و آخر ماه رجب
- * شب نیمه‌ی شعبان
- * شب‌های ماه رمضان (شب‌های فرد؛ یعنی شب اول، سوم، پنجم و... و تمام شب‌های دهه‌ی آخر)
- * روز عید فطر و قربان
- * روز هشتم و نهم ذی‌حجه
- * روز عید غدیر

لباس نمازگزار

لباس نمازگزار باید دارای این ویژگی‌ها باشد:

- ❖ پاک باشد (نجس نباشد).
- ❖ مباح باشد (غصبی نباشد).
- ❖ از اجزای مردار نباشد؛ مثلاً از پوست حیوانی که مطابق دستور اسلام ذبح نشده، تهیّه نگردیده باشد، حتی کمر بند و کلاه و بند ساعت.
- ❖ از حیوان حرام گوشت نباشد، مثلاً از پوست پلنگ یا خوک تهیّه نشده باشد.^۱

طهارت و پاکی لباس

نمازگزار باید بدن و لباس خود را از ناپاکی‌ها (نجاسات) پاک کند و برای پاکی از نجاست، شناخت آن‌ها و راه پیدا کردن اشیا نجس نیز لازم است.

بنابراین به بیان آن‌ها می‌پردازیم:

قبل از شناخت ناپاکی‌ها، به یک حکم کلی اسلامی توجه کنید:

«در عالم همه چیز پاک است، مگر یازده چیز و آنچه بر اثر برخورد با اینها نجس شود».

نجاسات	}	۱- ادرار (بول)	انسان و حیواناتی حرام گوشت خون جهنده دار مانند گربه و موش.	
		۲- مدفوع (غائط)		
	}	۳- منی	انسان و حیوانی که خون جهنده دارد. مانند: گوسفند و گربه.	
		۴- مردار		
		۵- خون		
	}	۶- سگ	که در خشکی زندگی می‌کند و بی نوع دریایی آنها نجس نمی‌باشد.	
		۷- خوک		
			۸- شراب و هر مایع مست‌کننده	
			۹- آبجو (فُتَّاح) - آبجوی غیر طبی	
			۱۰- کافر	
			۱۱- عرق شتر نجاستخوار	

طهارت

«طهارت» غیر از «نظافت» است و «نجاست» غیر از «کثافت» است، ممکن است چیزی تمیز باشد ولی از نظر احکام اسلام، پاک نباشد، خواسته‌ی اسلام، هم طهارت است و هم نظافت، یعنی انسان باید به فکر پاک‌ی و تمیزی خود و محیط و زندگی خود باشد، و اکنون سخن درباره‌ی طهارت است.

۱- ادرار و مدفوع انسان و تمامی حیواناتی که خون جهنده دارند نجس است.

۲- ادرار و مدفوع حیواناتی حلال گوشت، مانند گاو و گوسفند و حیواناتی که خون جهنده ندارند؛ مانند مار و ماهی پاک است.^۱

۳- بول و غائط حیواناتی که گوشت آن‌ها مکروه است پاک می‌باشد؛ مانند اسب و الاغ.^۲

۴- فضله‌ی پرندگان حرام گوشت؛ مانند کلاغ نجس است.^۳

به فتوای رهبر معظم انقلاب اسلامی، فضله پرندگان، نجس نیست.^۴

انسان مرده

۱- انسان مرده هرچند تازه مرده باشد و بدنش سرد نشده باشد (به جز اجزای بی‌روح او مانند ناخن و مو و دندان) تمام بدنش نجس می‌باشد، مگر آن‌که:^۵

الف: شهید معرکه (جبهه جنگ) باشد.

ب: او را غسل داده باشند (سه غسلش تمام شده باشد).

مردار حیوان

۱- مردار حیوانی؛ مانند ماهی که خون جهنده ندارد، پاک است.

۲- اجزای بی‌روح مردار حیوانی که خون جهنده دارد. مانند: مو و شاخ، پاک است و اجزای روح‌دارش؛ مانند گوشت و پوست، نجس است.^۶

۱. العروة الوثقی - ج ۱، ص ۵۵.

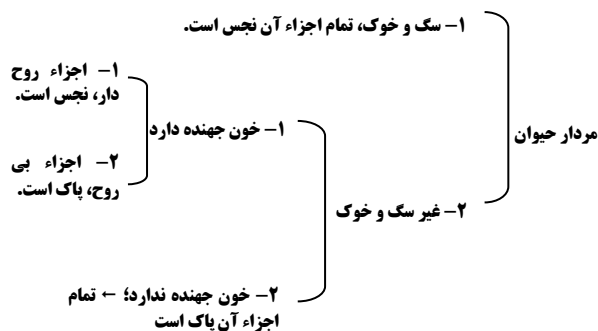
۲. العروة الوثقی - ج ۱، ص ۵۵.

۳. توضیح المسائل، م ۸۵.

۴. راهنمای فتاوا، ص ۱۵.

۵. العروة الوثقی، ج ۱، ص ۵۸. الرابع و ص ۶۱، م ۱۲.

۶. العروة الوثقی، ج ۱، ص ۵۸. الرابع و تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۱۱۵. الرابع.



از جمله‌ی شرایط لباس نمازگزار آن است که از اجزای مردار و حیوان حرام گوشت نباشد، و این دو شرط غیر از پاک بودن لباس است.

- ۱- اگر قسمتی از لباس و حتی جزء کوچکی از آن، از مردار باشد نماز با آن باطل است.^۱
- ۲- اگر لباس نمازگزار از اجزای حیوان حرام گوشت تهیه شده باشد هر چند اجزای بی‌روح آن، مانند پشم یا مو، نماز خواندن با آن باطل است.^۲
- ۳- به جز لباس نمازگزار هیچ چیزی از حیوان حرام گوشت نباید همراه نمازگزار باشد بنابراین اگر بند ساعت یا کمر بند یا دکمه‌ی لباس از حیوان حرام گوشت باشد نماز باطل است.^۳
- ۴- لباسی که از پشم و کرک و موی حیوان حلال گوشت تهیه شده نماز خواندن با آن صحیح است، چون نه نجس است و نه از اجزای روح دار مردار است و نه حیوان حرام گوشت.^۴

احکام خون

- ۱- خون انسان و هر حیوانی که خون جهنده دارد نجس است، مانند مرغ و گوسفند.
- ۲- خون حیوانی که خون جهنده ندارد پاک است، مانند ماهی و پشه.
- ۴- خونی که از لای دندان (لثه) می‌آید، اگر با آب دهان مخلوط شده و از بین برود پاک است و در آن صورت فروبردن آب دهان هم اشکال ندارد.

چند مسأله:

- ۱- زردابه‌ای که در حال بهبودی زخم در اطراف آن پیدا می‌شود، اگر معلوم نباشد که با خون مخلوط است، پاک می‌باشد.^۵
- ۲- اگر بر اثر خراش برداشتن بدن، رطوبتی از آن بیرون آید که معلوم نیست خون است یا نه، پاک می‌باشد.^۶

چگونه چیز پاک نجس می‌شود؟

- ۱- اگر چیز پاک به نجسی برخورد کند، و یکی از آن‌ها به طوری تر باشد که رطوبت یکی به دیگری برسد، چیز پاک نجس می‌شود.^۱

۱. توضیح المسائل، م ۸۲۱

۲. توضیح المسائل، م ۸۲۴

۳. همان مدرک

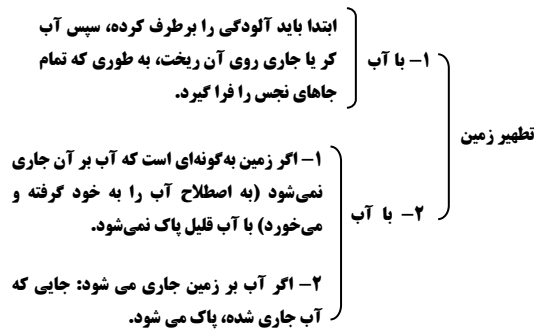
۴. توضیح المسائل، م ۸۲۳

۵. توضیح المسائل، م ۱۰۴

۶. العروة الوثقی، ج ۱، فی النجاسات، ص ۶۴، م ۷.

- ۲- در موارد زیر حکم به پاکی می‌شود:
- ❖ انسان نداند پاک و نجس به هم برخورد کرده‌اند یا نه.
 - ❖ نداند چیز پاک و نجس مرطوب بوده‌اند یا نه.
 - ❖ نداند رطوبت یکی به دیگری سرایت کرده است یا نه.^۲
- ۳- اگر انسان نداند چیز پاکی نجس شده یا نه، پاک است و جست‌وجو و واریسی لازم نیست هرچند بتواند نجس بودن یا پاک بودن آن را بفهمد.^۳

زمین نجس را چگونه می‌توان تطهیر کرد؟



- مسئله‌ی ۱- دیوار نجس هم مانند زمین نجس تطهیر می‌شود.^۴
- مسئله‌ی ۲- هنگام تطهیر زمین، اگر آب‌ها جاری شده و به داخل چاه برود یا از آن محل بیرون رود، تمام جاهایی که آب جاری شده، پاک می‌شود.^۵

زمین

- ۱- اگر کف پا یا کف کفش، هنگام راه رفتن، نجس شود، و به سبب تماس با زمین، آلودگی‌ها برطرف گردد، پاک می‌شود. پس زمین، فقط پاک‌کننده‌ی کف پا و کف کفش است، آن‌هم با این شرایط:
- ❖ زمین پاک باشد.

❖ زمین خشک باشد، (تر نباشد).

❖ از نوع خاک، شن، سنگ، آجر فرش و مانند این‌ها باشد.^۶

- مسئله: اگر بر اثر تماس ته کفش یا کف پا با زمین، نجاست برطرف شود پاک می‌گردد، ولی بهتر است حداقل پانزده قدم راه برود.^۷

آفتاب

آفتاب هم با شرایطی که خواهد آمد، این اشیا را پاک می‌کند.

۱. توضیح‌المسائل، م ۱۲۵.

۲. توضیح‌المسائل، م ۱۲۶ و العروة‌الوقتیه، ج ۱، ص ۷۹، م ۱.

۳. توضیح‌المسائل، م ۱۲۳.

۴. توضیح‌المسائل، م ۱۸۰.

۵. توضیح‌المسائل، م ۱۸۰.

۶. توضیح‌المسائل، مسئله ۱۸۳، ۱۹۲.

۷. العروة‌الوقتیه، ج ۱، ص ۱۲۵.

❖ زمین.

❖ ساختمان و چیزهایی که در آن به کار رفته است، مانند در و پنجره.

❖ درخت و گیاه.^۱

شرایط مطهر بودن آفتاب

❖ چیز نجس تر باشد به قدری که اگر چیزی به آن برسد تر شود.

❖ با تابش آفتاب خشک شود، اگر مرطوب بماند، پاک نشده است.

❖ چیزی مانند ابر یا پرده، مانع تابش آفتاب نباشد، مگر آن که رقیق و نازک باشد و از تابش آفتاب جلوگیری نکند.

❖ آفتاب، به تنهایی آن را خشک کند، مثلاً به کمک باد خشک نشود.

❖ هنگام تابش آفتاب، عین نجاست در آن نباشد، پس اگر عین نجاست هست، پیش از تابش آفتاب برطرف کنند.

❖ قسمت بیرون و درون دیوار یا زمین را یکباره خشک کند، پس اگر روی آن امروز خشک شود و درون آن فردا، تنها

روی آن پاک می‌شود.^۲

مسأله: اگر زمین و مانند آن نجس باشد، ولی رطوبتی نداشته باشد، می‌توان مقداری آب، یا چیز دیگری که سبب

مرطوب شدن آن بشود، بر آن ریخت و سپس آفتاب بر آن بتابد و آن را پاک کند.^۳

اسلام

اگر کافر، شهادتین را بگوید، مسلمان می‌شود و با اسلام، تمام بدن او پاک می‌گردد؛ یعنی بگوید:

«أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ».^۴

برطرف شدن نجاست

در دو مورد، با برطرف شدن آلودگی، چیز نجس پاک می‌شود و نیازی به آب کشیدن ندارد.

الف: بدن حیوان، مثلاً منقار مرغی که غذای نجس خورده است، هنگامی که نجاست بر طرف شود پاک است.

ب: باطن بدن انسان، مانند داخل دهان و بینی و گوش، مثلاً اگر هنگام مسواک کردن، از لثه‌ها خون بیاید، وقتی که

آب دهان رنگ خون نداشته باشد، پاک است و آب کشیدن داخل دهان لازم نیست.^۵

نماز

نیّت نماز

برگرداندن نیّت از نمازی به نماز دیگر در موارد زیر جایز است:

• از نماز عصر. به نماز ظهر، در صورتی که بین نماز عصر. متوجه شود نماز ظهر را نخوانده یا باطل خوانده، واجب

است نیّت را به نماز ظهر برگرداند.

• از قضای نماز عصر به قضای ظهر (حکم مورد اول را دارد).

• از نماز عشا به مغرب، در صورتی که بین نماز عشا پیش از رکوع رکعت چهارم متوجه شود نماز مغرب را نخوانده یا

باطل بوده و پس از آن نمی‌تواند عدول کند.

• از قضای نماز عشا به قضای مغرب (حکم مورد قبل را دارد).

• از اداء به قضا (اگر وقت فضیلت اداء نمی‌گذرد مستحب است عدول کند).

• از جماعت به فرادی.

۱. العروة الوثقی، ج ۱، ص ۱۲۹، و تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۱۳۰.

۲. توضیح المسائل، م ۱۹۱.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، ص ۱۲۹ تا ۱۳۱ و تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۱۳۰.

۴. تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۱۳۱ و توضیح المسائل، م ۲۰۷.

۵. توضیح المسائل، م ۲۱۶، ۲۱۷.

برگرداندن نیت از نمازی به نماز دیگر در موارد زیر صحیح نیست:

- از نماز ظهر به نماز عصر.
- از نماز مغرب به عشاء
- از نماز قضا به اداء
- از فردای به جماعت (بنا بر احتیاط واجب)
- از نماز مستحب به واجب
- از نماز مستحب به نماز مستحب دیگر
- از نماز واجب به مستحب؛ مگر در دو مورد:

الف) در ظهر روز جمعه برای کسی که خواندن سوره‌ی جمعه را فراموش کرده است و سوره‌ی دیگری شروع کرده و به نصف آن سوره رسیده یا از نصف گذشته است.

ب) مشغول نماز واجب باشد و داخل رکوع رکعت سوم نشده باشد و نماز جماعت برپا شود و خوف آن داشته باشد که از جماعت عقب بماند.

قرائت

در رکعت اول و دوم نمازهای واجب روزانه انسان باید بعد از تکبیره الاحرام اول حمد و بعد از آن یک سوره تمام از قرآن مجید بخواند.

۱- اگر نمازگزار در رکعت اول یا دوم نماز به خیال این که رکعت سوم یا چهارم است، به جای حمد و سوره، تسبیحات بگوید دو حالت دارد:

الف) پیش از رکوع متوجه شود، باید حمد و سوره را بخواند و نماز صحیح است.

ب) در رکوع یا پس از آن متوجه شود، نماز را ادامه دهد و صحیح است.^۱

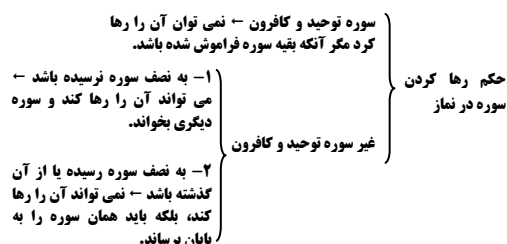
۲- اگر نمازگزار در رکعت سوم یا چهارم نماز به خیال این که رکعت اول یا دوم است حمد بخواند، نمازش صحیح است. ولی اگر عادت دارد تسبیحات بخواند و بدون قصد مشغول خواندن حمد شود، باید آن را رها کند و دوباره مشغول خواندن حمد یا تسبیحات شود.^۲

۳- اگر بعد از حمد مشغول خواندن سوره‌ی توحید یا سوره‌ی کافرون شود نمی‌تواند آن را رها کند و سوره‌ی دیگری بخواند ولی در نماز جمعه و نماز ظهر روز جمعه اگر از روی فراموشی به جای سوره‌ی جمعه و منافقون یکی از این دو سوره را شروع کند تا به نصف نرسیده می‌تواند آن را رها کند و سوره‌ی جمعه و منافقون را بخواند.^۳

۴- اگر در نماز غیر سوره‌ی توحید و کافرون، سوره‌ی دیگری بخواند، تا به نصف نرسیده باشد می‌تواند آن را رها کند و سوره‌ی دیگری بخواند.

۵- اگر مقداری از سوره را فراموش کند می‌تواند آن سوره را رها کند و سوره‌ی دیگری بخواند گرچه از نصف گذشته باشد یا سوره‌ای که می‌خواند توحید یا کافرون باشد.

نمودار خلاصه سه مسأله گذشته:



۱. توضیح المسائل، م ۱۰۱۱ تا ۱۰۱۳.

۲. همان.

۳. توضیح المسائل، م ۹۸۸.

رکوع

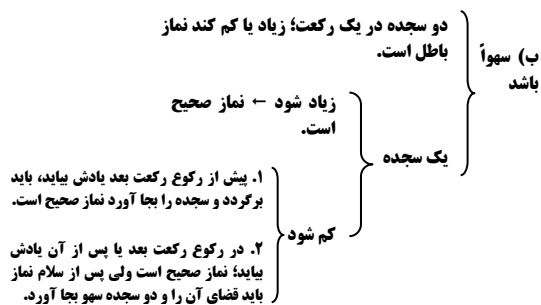
۱- اگر انسان در نماز رکوع را فراموش کند دو حالت دارد:

الف) اگر پیش از رسیدن به سجده و گذاشتن پیشانی بر زمین یادش بیاید، باید بایستد و بعد به رکوع رود و چنانچه به حالت خمیدگی به رکوع برگردد نمازش باطل است.^۱

ب) اگر پس از رسیدن پیشانی به زمین (در سجده) یادش بیاید، بنابر احتیاط واجب باید بایستد و رکوع را به جا آورد و نماز را تمام کند و دوباره بخواند.^۲

سجده

اگر نمازگزار در یک رکعت، از سجده‌ی آن کم کند یا زیادتر به جا آورد، مسأله دو حالت دارد:
الف) عمدتاً باشد؛ نماز باطل است.



مبطلات نماز

آن گاه که نمازگزار، تکبیرة الاحرام می گوید و نماز را شروع می کند تا پایان آن، بعضی از کارها بر او حرام می شود که اگر در نماز، یکی از آنها را انجام دهد نمازش باطل است، مهم ترین آنها عبارت اند از:

- سخن گفتن.
- خندیدن.
- گریستن.
- روی از قبله برگرداندن.
- خوردن و آشامیدن.
- کم یا زیاد کردن ارکان نماز.
- بر هم زدن صورت نماز.^۳

احکام مبطلات نماز

• سخن گفتن

- ۱- اگر نمازگزار عمدتاً کلمه‌ای بگوید و بخواهد با آن معنایی را برساند نمازش باطل است.^۴
- ۲- اگر عمدتاً کلمه‌ای بگوید که دو حرف یا بیش تر داشته باشد، هرچند نخواهد با گفتن آن معنایی را برساند بنابر احتیاط واجب باید نماز را دوباره بخواند.^۵

۱. توضیح المسائل، م ۱۰۴۱.

۲. توضیح المسائل، م ۱۰۴۲.

۳. توضیح المسائل، م ۱۱۲۶.

۴. توضیح المسائل، ص ۱۵۴.

۵. توضیح المسائل، ص ۱۵۴.

۳- در نماز نباید به کسی سلام کرد، ولی اگر کسی به نمازگزار سلام کند واجب است جواب او را بدهد، و باید سلام را مقدم بدارد. مثلاً بگوید: «السَّلَامُ عَلَیْکَ» یا «السَّلَامُ عَلَیْکُمْ» و نباید «عَلَیْکُمُ السَّلَامُ» بگوید.^۱

• خندیدن و گریستن

- ۱- اگر نمازگزار عمداً با صدا بخندد، نمازش باطل است.
- ۲- لبخند زدن نماز را باطل نمی‌کند.
- ۳- اگر نمازگزار برای کار دنیا عمداً با صدای بلند گریه کند نمازش باطل است.
- ۴- گریه‌ی بدون صدا و گریه از ترس خدا یا برای آخرت، هر چند با صدا باشد، نماز را باطل نمی‌کند.^۲

• روی از قبله برگرداندن

- ۱- اگر عمداً به مقداری روی خود را از قبله برگرداند به طوری که نگویند رو به قبله است نمازش باطل است.
- ۲- اگر سهواً تمام صورت را به طرف راست یا چپ قبله برگرداند، احتیاط واجب آن است که نماز را دوباره بخواند. ولی اگر به طرف راست یا چپ قبله نرسیده است، نماز صحیح است.

• برهم زدن صورت نماز

- ۱- اگر در بین نماز کاری کند که صورت نماز را برهم زند مثل دست زدن، به هوا پريدن و مانند این‌ها، هر چند از روی فراموشی باشد، نماز باطل می‌شود.^۳
- ۲- اگر در بین نماز به قدری ساکت بماند که نگویند نماز می‌خواند نمازش باطل می‌شود.^۴
- ۳- رها کردن نماز واجب (شکستن نماز) حرام است مگر در حال ناچاری، مانند این موارد:
 - حفظ جان
 - حفظ مال
 - جلوگیری از ضرر مالی و بدنی
 - ۴- شکستن نماز برای پرداخت بدهی مردم با این شرایط اشکال ندارد:
 - طلبکار، طلب خود را می‌خواهد.
 - وقت نماز تنگ نیست، یعنی؛ می‌تواند پس از پرداخت بدهی، نماز را در وقت آن بخواند.
 - در بین نماز نمی‌تواند بدهی را بپردازد.^۵
 - ۵- شکستن نماز برای مالی که اهمّیت ندارد، مکروه است.

مکروهات نماز

چیزهایی که در نماز مکروه است بدین شرح است:

- ۱- برهم گذاشتن چشم‌ها.
- ۲- بازی کردن با انگشتان و دست‌ها.
- ۳- سکوت کردن در هنگام خواندن حمد یا سوره و یا ذکر، برای شنیدن حرف کسی.
- ۴- هر کاری که خضوع و خشوع را از بین ببرد.
- ۵- برگرداندن صورت به طرف راست یا چپ به مقدار کم (چون زیاد آن نماز را باطل می‌کند).^۶

۱. توضیح‌المسائل، م ۱۱۳۷.

۲. توضیح‌المسائل، ص ۱۵۶ هفتم و هشتم از مبطلات نماز.

۳. توضیح‌المسائل، مص ۱۵۶، نهم از مبطلات نماز.

۴. توضیح‌المسائل، م ۱۱۵۲.

۵. توضیح‌المسائل، م ۱۱۵۹ تا ۱۱۶۱.

۶. توضیح‌المسائل، م ۱۱۵۷.

احکام نماز جماعت

- ۱- در نماز جماعت، یک نفر با تقوا که نماز را به‌طور صحیح می‌خواند، به عنوان امام جماعت، پیشاپیش جمعیت ایستاده و قبل از دیگران نماز را شروع کرده و دیگران در نماز از او پیروی می‌کنند.
- ۲- کم‌ترین افراد برای تشکیل نماز جماعت، دو نفر می‌باشد که یک نفر «امام جماعت» و دیگری «مأموم» است.
- ۳- در رکعت اول و دوم نماز، وقتی که امام جماعت حمد و سوره را می‌خواند، بر دیگران لازم نیست، حمد و سوره را بخوانند بلکه به قرائت امام گوش فرا می‌دهند، ولی بقیه‌ی اعمال نماز را باید انجام دهند.
- ۴- مأموم نباید پیش از امام، نماز را شروع کند و کارهای نماز مانند رکوع و سجده را هم نباید جلوتر از او انجام دهد.
- ۵- اگر برای نماز جماعت، اذان و اقامه گفته باشند، بر مأموم، خواندن آن‌ها مستحب نیست.
- ۶- اگر امام جماعت یکی از نمازهای یومیه را می‌خواند، هر کدام از نمازهای یومیه را می‌توان به او اقتدا کرد، بنابراین اگر امام، نماز عصر را می‌خواند، مأموم می‌تواند نماز ظهر را به او اقتدا کند.

شرایط نماز جماعت

- هنگام برپایی نماز جماعت شرایط زیر باید مراعات شود:
- مأموم از امام جماعت جلوتر نایستد و احتیاط واجب آن است که کمی عقب‌تر بایستد.
 - جایگاه امام جماعت از جایگاه مأمومین بالاتر نباشد.
 - فاصله‌ی امام و مأموم و فاصله صف‌ها از یک‌دیگر زیاد نباشد.
 - بین امام و مأموم و هم‌چنین بین صف‌ها چیزی مانند دیوار یا پرده مانع نباشد، ولی نصب پرده بین صف مردها و زن‌ها اشکال ندارد.^۱

نمازهایی که به جماعت صحیح نیست:

- ۱- هیچ‌کدام از نمازهای مستحبی به جماعت صحیح نیست به‌جز نماز عید و نماز طلب باران.
- ۲- نماز طواف کعبه نیز بنا بر احتیاط واجب صحیح نیست.^۲
- ۳- نماز یومیه را به غیر نماز یومیه یا قضای آن نمی‌توان اقتدا کرد و هم‌چنین نمازهای غیر یومیه را نمی‌توان به نماز یومیه اقتدا کرد.^۳
- ۴- اگر انسان نداند که امام جماعت نماز واجب یومیه را می‌خواند یا نماز مستحب نمی‌تواند به او اقتدا کند.^۴

وظیفه‌ی مأموم در نماز جماعت

- ۱- مأموم نباید تکبیرة الاحرام را پیش از امام جماعت بگوید، بلکه احتیاط واجب آن است که تا تکبیر امام تمام نشده، تکبیر نگوید.^۵
- ۲- مأموم اگر در قرائت و ذکر و تشهد، از امام جماعت جلو بیفتد یا عقب‌تر از او بگوید، اشکال ندارد.
- ۳- مأموم نباید اعمال نماز را زودتر از امام جماعت به‌جا آورد، مثلاً نباید زودتر از امام جماعت به رکوع برود یا سر از رکوع بردارد یا به سجده برود.
- ۴- عقب افتادن مأموم از امام جماعت در اعمال نماز مثل رکوع و سجده و برخاستن از آن اگر زیاد نباشد اشکال ندارد.
- ۵- بعد از تکبیر امام جماعت، اگر صف جلو آماده‌ی نماز و تکبیر گفتن آنان نزدیک باشد، کسی که در صف بعد ایستاده می‌تواند تکبیر بگوید.^۶

۱. العروة الوثقی، ج ۱، ص ۷۷۷ و ۷۷۸ و توضیح المسائل، م ۱۴۱۵ و ۱۴۳۲ و ۱۴۳۳.

۲. تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۲۶۵، م ۱.

۳. توضیح المسائل، م ۱۴۱۰.

۴. توضیح المسائل، م ۱۴۶۷.

۵. توضیح المسائل، م ۱۴۶۷.

۶. توضیح المسائل، م ۱۴۱۸.

نماز جمعه

درباره‌ی اهمّیت این نماز همین بس که سوره‌ای در قرآن به نام «سوره‌ی جمعه» نامیده شده و آیات بسیاری از آن درباره‌ی اهمّیت و احکام نماز جمعه است، افزون براین، روایات بسیار زیادی از معصومان (ع) در این باب وارد شده و عالمان دینی نیز کتاب‌ها نوشته و سخن‌ها گفته‌اند.

امام خمینی در اهمّیت نماز جمعه چنین نگاشته‌اند:

«نماز جمعه و دو خطبه‌ی آن، مانند حج و نماز عید فطر و قربان، از مراسم بزرگ مسلمانان است، ولی متأسفانه، مسلمانان از وظایف مهم سیاسی این عبادت، غافل و ناآگاهند، در حالی که انسان، با اندک مطالعه و دقّت در احکام کشوری، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی اسلام درمی‌یابد که اسلام دین سیاست است و کسی که دین را از سیاست جدا می‌داند، نادانی است که نه اسلام را می‌شناسد و نه سیاست را.»

وقت نماز جمعه

وقت نماز جمعه، اوّل ظهر است و احتیاط واجب آن است که از اوایل وقت، تأخیر نیندازند.

چگونگی نماز جمعه

□ واجبات: نماز جمعه دو رکعت است؛ مانند نماز صبح، ولی دو خطبه دارد که توسط امام جمعه، پیش از نماز ایراد می‌شود.

□ مستحبات:

- ۱- خواندن حمد و سوره با صدای بلند، توسط امام جمعه.
- ۲- خواندن سوره‌ی «جمعه» بعد از حمد، در رکعت اوّل.
- ۳- خواندن سوره‌ی «منافقون» پس از حمد، در رکعت دوم.
- ۴- خواندن دو قنوت: یکی در رکعت اوّل پیش از رکوع، دیگری در رکعت دوم پس از رکوع.

شرایط نماز جمعه

- ۱- باید به جماعت برگزار شود و فرادی صحیح نیست. بنابراین تمام شرایطی که در نماز جماعت باید رعایت شود، در نماز جمعه هم معتبر است؛ مثل اتصال صفوف و بالاتر نبودن جایگاه امام در نماز.
- ۲- حدّ اقل تعداد افراد برای برپایی نماز جمعه پنج نفر است؛ یک نفر امام و چهار نفر مأوم.
- ۳- بین دو نماز جمعه، حدّ اقل باید یک فرسخ فاصله باشد.

وظیفه‌ی نمازگزاران جمعه

- ۱- بنا بر احتیاط واجب باید به خطبه‌ها گوش دهند.
- ۲- احتیاط مستحب است از سخن گفتن بپرهیزند و چنانچه سخن گفتن، سبب از بین رفتن فایده‌ی خطبه‌ها و یا گوش ندادن به آن‌ها شود، ترک آن واجب است.
- ۳- احتیاط مستحب است، شنوندگان هنگام ایراد خطبه‌ها، رو به امام جمعه بنشینند و بیش از مقداری که در نماز اجازه داده شده، به اطراف نگاه نکنند.

□ سؤال: اگر کسی نتوانست خطبه‌های نماز جمعه را درک کند و فقط به نماز جمعه برسد و اقتدا کند آیا از نماز ظهر کفایت می‌کند؟

جواب: کفایت می‌کند.

روزه

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

«ای مؤمنان، روزه بر شما واجب شده، چنانچه بر پیشینیان شما واجب بوده، تا پرهیزکار شوید.» (سوره‌ی بقره، آیه

تعریف روزه

روزه آن است که انسان از «اذان صبح» تا «مغرب» برای اطاعت از فرمان خدا، از برخی کارها - که شرح آن خواهد آمد - بپرهیزد.
در بیش‌تر روزهای سال، روزه‌گرفتن مستحب است ولی در ماه مبارک رمضان، واجب و در روز عید فطر و عید قربان حرام است.^۱

نیت روزه

۱- روزه‌داری در اسلام اعتصاب غذا برای رسیدن به هدف‌های مادی نیست بلکه این عمل پیوندی با پروردگار جهان دارد و باید به قصد انجام دستور خداوند و نیت خالص معنوی و به دور از هرگونه ریا و خودنمایی باشد. لازم نیست نیت روزه را به زبان آورد، بلکه همین قدر که برای انجام دستور خداوند عالم، از اذان صبح تا مغرب کارهای باطل‌کننده‌ی روزه را انجام ندهد کافی است.^۲
۲- انسان می‌تواند در هر شب ماه رمضان برای روزه‌ی فردای آن، نیت کند، و بهتر است در شب اول ماه، روزه‌ی همه‌ی ماه را نیت کند.^۳
۳- در روزه‌ی واجب، اگر به واسطه‌ی عذری؛ مانند فراموشی یا سفر، نیت روزه نکرده باشد، در صورتی که کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد، تا ظهر می‌تواند نیت روزه کند.^۴

مبطلات روزه

به کارهایی که روزه را باطل می‌کند و روزه‌دار از اذان صبح تا اذان مغرب باید از آن‌ها خودداری کند، «مبطلات روزه» گویند.

تعدادی از کارهایی که روزه را باطل می‌کند:

- ۱- خوردن و آشامیدن.
 - ۲- رساندن غبار غلیظ به حلق.
 - ۳- فرو بردن تمام سر در آب.
 - ۴- دروغ بستن به خدا و پیغمبر و جانشینان او.^۵
 - ۵- قی کردن. (استفراغ)
 - ۶- باقی ماندن بر حیض و نفاس تا اذان صبح
- اینک به بیان برخی از احکام مبطلات روزه می‌پردازیم.
- خوردن و آشامیدن

- ۱- اگر روزه‌دار به سبب فراموشی، چیزی بخورد یا بیاشامد، روزه اش باطل نمی‌شود.^۶
- ۲- تزریق آمپول، اگر خوراکی نباشد، هر چند عضو را بی‌حس کند، روزه را باطل نمی‌کند.^۷

۱. توضیح‌المسائل، م ۱۷۳۹، ۱۷۴۸.

۲. توضیح‌المسائل، م ۱۵۵۰.

۳. توضیح‌المسائل، م ۱۵۵۰.

۴. توضیح‌المسائل، م ۱۵۵۴ و ۱۵۶۱.

۵. توضیح‌المسائل، م ۱۵۷۲.

۶. توضیح‌المسائل، م ۱۵۷۵.

۷. توضیح‌المسائل، م ۱۵۷۶.

به فتوای حضرت‌ایه الله خامنه‌ای (دامت برکاته)، روزه‌دار بنا بر احتیاط واجب باید از آمپول‌های مقوی یا مغذی یا آمپول‌هایی که به رگ تزریق می‌شود و نیز انواع سرم‌ها خودداری کند ولی تزریق آمپول برای بی‌حس کردن و نیز دارو گذاشتن بر زخم‌ها و جراحات‌ها اشکال ندارد.^۱

۳- مسواک کردن با خمیر دندان در حال روزه، اشکال ندارد ولی باید از فرورفتن آب دهان جلوگیری شود.

۴- فرو بردن آب دهان - هرچند زیاد باشد روزه را باطل نمی‌کند.^۲

۵- فرو بردن اخلاط سر و سینه، تا به فضای دهان نرسیده روزه را باطل نمی‌کند، ولی اگر به فضای دهان آمده است، بنا بر احتیاط واجب نباید آن را فرو ببرد.

رساندن غبار غلیظ به حلق

۱- اگر روزه‌دار غبار غلیظی به حلق برساند، روزه‌اش باطل می‌شود، چه غبار خوراکی‌ها باشد؛ مانند آرد یا غیرخوراکی مانند خاک.

۲- در این موارد روزه باطل نمی‌شود:

* غباری که به حلق رسیده غلیظ نباشد.

* غبار غلیظ فقط به فضای دهان برسد ولی به حلق نرسد.

* نمی‌داند روزه است و غبار غلیظی به حلق برساند.

* بی‌اختیار غبار غلیظ به حلق برسد.

* نمی‌داند غبار غلیظی به حلق رسیده است یا نه.

• فرو بردن سر در آب

۱- اگر روزه‌دار از روی آگاهی، تمام سر را در آب فرو برد، روزه‌اش باطل است.^۳

۲- اگر روزه‌دار، بی‌اختیار در آب بیفتد یا شخص دیگری به زور سر او را در آب فرو برد، روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۴

۳- شنا کردن در حال روزه، اشکال ندارد ولی روزه‌دار باید از رسیدن آب به حلق، و فرو بردن تمام سر در زیر آب خودداری کند.

• دروغ بستن به خدا و پیغمبر

۱- اگر روزه‌دار، به خداوند یا پیغمبر صلی الله علیه و آله یا یکی از جانشینان آن حضرت عمداً نسبت دروغ بدهد، روزه‌اش باطل است.^۵

۲- اگر روزه‌دار به سایر پیامبران (ع) یا حضرت زهرا (س) عمداً نسبت دروغ بدهد، بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است.

۳- در باطل شدن روزه با نسبت دروغ به خدا و پیغمبر صلی الله علیه و آله فرقی بین موارد زیر نمی‌باشد:

* در امور دنیایی باشد یا آخرتی.

* دروغ نسبت داده شده در رابطه با گفته‌های ایشان باشد یا اعمال.

* با گفتار باشد یا نوشته یا اشاره.

* به صراحت باشد یا کنایه.

* دروغ را خودش ساخته باشد یا دیگری.

۱. راهنمای فتاوا، ص ۸۹.

۲. توضیح المسائل، م ۱۵۷۹.

۳. توضیح المسائل، م ۱۶۰۸ و ۱۶۱۲.

۴. توضیح المسائل، م ۱۶۱۳ و ۱۶۱۵.

۵. توضیح المسائل، م ۱۵۹۶.

قضا و کفاره

* اگر انسان، روزه را در وقت آن نگیرد، باید به جای آن، روز دیگری، روزه بگیرد که به آن «روزه‌ی قضا» گویند.
* کفاره، همان جریمه‌ای است که برای نگرفتن روزه یا باطل کردن آن، معین شده است.

کفاره‌ی روزه یکی از سه مورد زیر است:

- ۱- آزاد کردن یک برده
- ۲- دو ماه (۶۰ روز) روزه گرفتن که سی و یک روز آن باید پی‌درپی باشد.
- ۳- به شصت نفر فقیر یک وعده غذا بدهد تا سیر شوند، یا به هر یک از آن‌ها یک مُد (۷۵۰ گرم) طعام بدهد.^۱

کفاره‌ی جمع

اگر روزه‌دار با کار حرامی؛ روزه‌ی خود را باطل کند، بنابر احتیاط واجب، باید هر سه کفاره را با هم بپردازد و چنانچه هر سه برایش ممکن نباشد، هر کدام از آن‌ها که ممکن است باید انجام دهد.^۲
به فتوای امام خامنه‌ای (دامت برکاته)، در صورتی که روزه‌ی خود را با کار حرام باطل کند احتیاط مستحب است کفاره‌ی جمع بدهد.

روزه‌ی مسافر

مسافری که باید نماز را شکسته بخواند، نباید در آن سفر روزه بگیرد، ولی باید قضای آن را به‌جا آورد. مسافری که نمازش را تمام می‌خواند؛ مانند کسی که شغل او سفر است، باید در سفر روزه بگیرد.^۳

- ۱- قبل از ظهر به مسافرت می‌رود ← وقتی به حد ترخص رسید روزه‌اش باطل می‌شود.
- و اگر قبل از آن، روزه را باطل کند، به احتیاط واجب باید کفاره بدهد.
- ۲- بعد از ظهر به مسافرت می‌رود ← روزه‌اش صحیح است و نباید آن را باطل کند.

به سفر رفتن

حکم روزه مسافر

۱- کاری که روزه را باطل می‌کند، انجام نداده است؛

باید روزه‌ی آن روز را تمام کند و صحیح است.

۲- روزه را باطل کرده است؛ روزه آن روز بر او واجب نیست و باید قضای آن را به‌جا آورد.

۱- قبل از ظهر به وطن یا جایی که بنا دارد ده روز بماند می‌رسد.

از سفر برگشتن

۲- بعد از ظهر می‌رسد روزه‌اش باطل است و باید قضای آن را بگیرد.

۱. توضیح المسائل، م ۱۶۶۰.

۲. توضیح المسائل، م ۱۶۶۵.

۳. توضیح المسائل، م ۱۷۱۴.

امر به معروف و نهی از منکر

خداوند، انسان‌ها را با استعدادهای گوناگون آفریده است. هر یک نیاز دیگری را برآورده می‌سازد و خود از جهتی دیگر به او نیازمند است. این احساس نیاز دوجانبه، آن‌چنان افراد را به هم مرتبط نموده که همه، اعضای یک پیکر گردیده‌اند. اگر یکی آسیب ببیند و یا آلوده گردد، به دیگران نیز سرایت می‌کند.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله افراد یک جامعه را به سرنشینان یک کشتی تشبیه فرموده‌اند که اگر یکی از آنان گوشه‌ای از کشتی را سوراخ کند، نه تنها خود، که به دیگران نیز آسیب می‌رساند و همگان باید از کار او جلوگیری کنند.

جامعه‌ی سالم و جامعه‌ی بیمار

جامعه‌ای سالم است که در آن، سه چیز محفوظ و محترم باشد:

۱- جان مردم

۲- مال مردم

۳- آبروی مردم

و جامعه‌ای که در آن، این سه چیز یا یکی از آن‌ها محترم نباشد، بیمار است.

قوانین اجتماعی اسلام، تنها برای تأمین آخرت انسان‌ها نیست بلکه در راستای حفظ و حراست از این سه عنصر نیز برنامه‌های دقیقی دارد. اسلام تمام راه‌های تجاوز به اموال دیگران، ریختن آبروی آنان، و از بین بردن جان آن‌ها؛ هم‌چون دزدی، غصب اموال دیگران، غیبت، ناسزاگویی، تهمت، قصد ناروا به ناموس دیگران، صدمه‌زدن و مجروح کردن و از بین بردن آنان را ممنوع و حرام می‌داند.

اهمیت امر به معروف و نهی از منکر

قرآن و روایات از این واجب الهی به بزرگی یاد نموده و آن را برای اصلاح جامعه، لازم می‌دانند. به چند نمونه توجه کنید:

۱- خداوند می‌فرماید:

«شما بهترین امت، در میان امت‌ها هستید؛ چرا که امر به معروف و نهی از منکر می‌کنید و به خدا ایمان دارید».

۲- پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود:

همانا خداوند بر مؤمن ناتوانی که دین ندارد، خشم می‌گیرد. پرسیدند مؤمن ناتوانی که دین ندارد کیست؟ فرمود: کسی که نهی از منکر نمی‌کند.^۱

۳- امام باقر(ع) فرمود:

امر به معروف و نهی از منکر، راه پیامبران و روش شایستگان است، واجبی است که دیگر واجبات بر آن برپا می‌شود.^۲

چگونگی امر به معروف و نهی از منکر

آن‌چه در این واجب مهم دینی اهمیت بسیار دارد چگونگی اجرای آن است، افرادی که به این وظیفه اقدام می‌کنند، باید شرایطی داشته باشند و در عمل نیز از مهم‌ترین شیوه بهره‌جویند.

اگر گروهی با رعایت شرایط، به فرد خلاف‌کاری تذکر دهند، در او اثر می‌گذارد و دست از کارهای ناشایست برمی‌دارد، چرا که انسان دوست دارد در جامعه عزیز و دوست‌داشتنی باشد.

اگر این واجب بزرگ، ترک شود، جامعه فاسد می‌شود، مال و جان و آبروی مردم به خطر می‌افتد و ستم‌گران، حاکم می‌گردند و برکت و فراوانی رخت برمی‌بندد.

۱. وسائل‌الشیعه، ج ۱۱، ص ۳۹۷، ح ۱۳.

۲. وسائل‌الشیعه، ج ۱۱، ص ۳۹۵، ح ۶.

شرایط امر به معروف و نهی از منکر

- ۱- کسی که امر یا نهی می‌کند، باید بداند آنچه را که دیگری انجام می‌دهد، حرام است و آنچه را ترک کرده، واجب است. بنابراین اگر کاری از کسی سرزند و انسان نداند آن کار حرام است یا نه، نهی کردن واجب نیست.
 - ۲- احتمال بدهد امر یا نهی او مؤثر واقع می‌شود.
 - ۳- شخص گناهکار قصد تکرار عمل ناشایست خود را داشته باشد.
 - ۴- امر و نهی، سبب ضرر جانی یا آبرویی یا مالی قابل توجه به خودش یا نزدیکان و یاران و همراهان، یا دیگر مؤمنان نباشد^۱ (مگر آن که معروف یا منکر، از اموری باشد که در اسلام اهمیت بسیار زیادی دارد؛ مثل تغییر دادن احکام خدا).
- رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت‌ایه الله خامنیه‌ای (دام‌ظله) در این زمینه خطاب به جوانان عزیز چنین نگاه داشته‌اند:
- «بر جوانان عزیز لازم است که مسأله‌ی امر به معروف و نهی از منکر را با جدیت پی‌گیری نموده، شرایط و احکام شرعی آن را با دقت فراگیرند و بر آنان است که این حرکت را گسترش دهند و از روش‌های اخلاقی و کارساز برای تشویق بر انجام معروف و جلوگیری از وقوع منکرات استفاده نمایند.»

مراتب امر به معروف و نهی از منکر

- ۱- در مرتبه‌ی اول با معصیت کار به گونه‌ای برخورد شود که بفهمد این طرز رفتار، به‌خاطر انجام گناه است؛ مثلاً از او رو برگرداند یا با چهره‌ی عبوس و برافروخته با او برخورد کند، یا با او رفت و آمد نکند.
 - ۲- در مرتبه‌ی بعد او را با زبان امر و نهی کند، یعنی به او بگوید و دستور دهد.
 - ۳- مرتبه‌ی سوم استفاده از زور برای جلوگیری از منکر و برپایی واجب؛ یعنی زدن گناهکار.
- حضرت آیه الله خامنیه‌ای (دامت برکاته) نسبت به چگونگی اجرای مرتبه‌ی سوم امر به معروف و نهی از منکر چنین نگاه داشته‌اند:
- «با توجه به این که در زمان قدرت حکومت اسلامی امکان ارجاع مرتبه‌ی سوم از امر به معروف و نهی از منکر به قوه‌ی قضاییه و نیروی انتظامی وجود دارد به‌ویژه در مواردی که جلوگیری از منکر، متوقف بر تصرف در اموال مرتکب شوند می‌باشد، یا لازم است تعزیر شود یا او را زندانی کنند، بر مکلفین واجب است در امر به معروف و نهی از منکر به دو مرتبه‌ی اول اکتفاء کنند و در صورتی که اثر نکرد و نیاز به توسل به زور وجود داشت، مسأله را به نیروهای انتظامی و قضایی ارجاع دهند.»

اعتکاف

یکی از کارهای مستحب «اعتکاف» است و اعتکاف عبارت است از ماندن در مسجد برای عبادت خداوند با شرایطی که خواهد آمد.^۲

شرایط اعتکاف

- اعتکاف با شرایط زیر صحیح است و با نبود یکی از آنها اعتکاف باطل است:
- ۱- معتکف بالغ و عاقل باشد.
 - ۲- به قصد قربت و اخلاص معتکف شود.
 - ۳- مدت اعتکاف از سه روز کمتر نباشد.
 - ۴- در مسجد معتکف شود.
 - ۵- معتکف از مسجد خارج نشود.

۱. توضیح‌المسائل، ص ۳۹۵ و ۳۹۶.

۲. تحریرالوسیله، ج ۱، کتاب الصوم، خاتمه فی الاعتکاف، ص ۳۰۴.

۶- در مدّت اعتکاف، روزها را روزه بگیرد.

۷- برای اعتکاف اجازه بگیرد (تفصیل این شرایط خواهد آمد).^۱

نیت اعتکاف

۱- اعتکاف همانند سایر عبادت‌ها باید با نیت و قصد قربت باشد و هرگونه ریا و خودنمایی و قصد غیرالهی آن را باطل می‌کند.

۲- انسان می‌تواند اعتکاف را برای خود یا دیگری به‌جا آورد؛ که به قسم دوم اعتکاف نیابتی گفته می‌شود.

۳- اعتکاف به نیابت از دو یا چند نفر صحیح نیست، ولی می‌تواند اعتکاف را به نیت خود به‌جا آورد و ثواب آن را به دیگران اهدا کند.

مدّت اعتکاف

۱- مدّت اعتکاف حدّاقلاً سه روز است و کم‌تر از آن صحیح نیست ولی در زیاده حدّی ندارد، و اگر پنج روز معتکف شود، روز ششم نیز واجب است بماند، بلکه بنا بر احتیاط واجب هرگاه دو روز اضافه کرد، روز سومش هم باید بماند، پس اگر هشت روز معتکف شد، ماندن روز نهم نیز بنا بر احتیاط واجب لازم است.

۲- این سه روز از طلوع فجر روز اول تا مغرب روز سوم است، بنابراین اگر بعد از طلوع فجر هرچند، دقیقه‌ای با تأخیر به مسجد برسند، آن روز جز اعتکاف به حساب نمی‌آید.

۳- سه روز اعتکاف با شب‌های آن است که حدّاقلاً سه روز و دو شب در وسط است، بنابراین نمی‌تواند شب‌ها را از مسجد خارج شود.

۴- رها کردن اعتکاف مستحب و نذر غیر معین در روزهای اول و دوم اشکال ندارد، ولی اگر تا مغرب روز دوم ماند واجب است روز سوم را نیز بماند.

زمان اعتکاف

در طول سال هر زمانی انسان بتواند حدّاقلاً سه روز در مسجد بماند و روزه بگیرد اعتکاف صحیح است، اما بهترین زمان برای اعتکاف، ماه مبارک رمضان به‌ویژه دهه‌ی آخر آن است.

مکان اعتکاف

۱- اعتکاف در یکی از این مساجد صحیح است:

مسجد الحرام، مسجد النبی (ص)، مسجد کوفه، مسجد بصره.

و در غیر این چهار مسجد، تنها در مسجد جامع هر شهر، به قصد رجاء مانع ندارد. و در سایر مساجد جایز نیست.

به فتوای رهبر معظم انقلاب اسلامی، آیه الله خامنه‌ای، اعتکاف در مسجد جامع مانع ندارد و در مسجد غیرجامع رجاء اشکال ندارد.

۲- مسجد جامع مسجدی است که برای اجتماع همه‌ی اهل شهر ساخته شده است بدون این که اختصاص به گروه و قشر خاصی داشته باشد.

۳- اگر در یک شهر، دو یا چند مسجد جامع وجود داشته باشد، در هر کدام که بخواهد می‌تواند به قصد رجاء معتکف شود.

۴- اگر کسی در خانه‌ی خود یا تکیه یا حسینیه یا حرم و حتی مسجد غیرجامع معتکف شود صحیح نیست.

۵- اعتکاف باید در یک مسجد باشد، پس اعتکاف در دو مسجد که بخشی از وقت را در یکی و بخشی از آن را در دیگری بماند صحیح نیست.

۶- اگر در مسجدی معتکف شود ولی مانعی از ادامه‌ی ماندن در آن مسجد پیش آید، اعتکاف باطل است.

خارج شدن از مسجد

۱- معتکف نباید از مسجد خارج شود، مگر در موارد ذیل که بیرون رفتن از مسجد اشکال ندارد:

۱. همان، القول فی شروطه.

- * برای گواهی دادن.
- * برای تشییع جنازه، در صورتی که میت، طوری وابستگی به معتکف داشته باشد که شرکت در تشییع جنازه او از ضرورت‌های عرفی او به حساب می‌آید.
- * برای سایر کارهای ضروری عرفی یا شرعی، خواه واجب باشد یا مستحب، خواه مربوط به امور دنیوی باشد یا اخروی، ولی مصلحتی در آن نهفته باشد.
- ۲- اگر معتکف جنب شود واجب است برای غسل از مسجد بیرون برود و اگر بیرون نرود اعتکاف باطل است.
- ۳- اگر معتکف به جهتی از مسجد خارج شد، این امور را باید رعایت کند:
 - * بیش از مقدار ضرورت و نیاز بیرون مسجد نماند.
 - * در صورت امکان زیر سایه ننشیند، بلکه مطلقاً ننشیند، مگر در حال ضرورت.
 - * بنابر احتیاط واجب نزدیک‌ترین راه را انتخاب کند.
- ۴- اگر معتکف به جهت ضرورت از مسجد بیرون رود و به قدری طول بکشد که صورت اعتکاف به هم بخورد اعتکاف باطل است.
- ۵- اگر به سبب فراموشی از مسجد خارج شود اعتکافش باطل نیست ولی باید فوراً به مسجد برگردد.

روزه‌ی اعتکاف

- ۱- انسان در ایام اعتکاف باید روزه بگیرد، بنابراین، کسی که نمی‌تواند روزه بگیرد مانند مسافر، مریض و کسی که عمداً روزه نگیرد اعتکافش صحیح نیست.
- ۲- اعتکاف در روز عید فطر و قربان یا دو روز قبل از عید به طوری که روز سوم آن عید باشد صحیح نیست.
- ۳- لازم نیست که روزه، مخصوص به اعتکاف باشد، بلکه هر روزه‌ای باشد صحیح است، مثلاً در ایام اعتکاف می‌تواند روزه‌ی قضا یا نذری یا استیجاری به جا آورد.
- ۴- انسان می‌تواند نذر کند در سفر روزه بگیرد و در این صورت اعتکافش هر چند مسافر باشد صحیح است.

اجازه‌ی اعتکاف

افراد ذیل با توضیحی که خواهد آمد بدون اجازه نمی‌توانند معتکف شوند:

- * زن بدون اجازه‌ی شوهرش.
- * فرزند بدون اجازه‌ی والدین.
- * کسی که در استخدام دیگری است.

توضیح:

- ۱- اگر اعتکاف فرزند سبب اذیت و آزار والدین باشد و در صورتی که سبب اذیت و آزار آنها هم نباشد احتیاط مستحب است اجازه بگیرد.
- ۲- کسی که در استخدام دیگری است؛ مانند برخی از کارگران و کارمندان، در صورتی که قرارداد استخدامی و کاری به گونه‌ای است که منفعت مدت اعتکاف را نیز در بر می‌گیرد؛ یعنی اعتکاف با عمل به اجازه منافات دارد باید از صاحب کار اجازه بگیرد.

محرمات اعتکاف

- انسان در حال اعتکاف باید از این کارها پرهیز کند:
- * بوییدن چیزهای خوشبو و عطریات حتی گیاهان خوشبو، همراه با لذت.